

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 17 (Ağustos/August 2024), s. 365-390.

Geliş Tarihi-Received: 23.06.2024

Kabul Tarihi-Accepted: 12.07.2024

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.225

İstanbul'da Denize Girme Alışkanlığının Mekâna Yansıması: Plajlar

The Spatial Reflection of the Habit of Going to the Sea in Istanbul: Historical Beaches

Nefise Burcu YAĞAN KÖYLÜ*

Öz

İstanbul'un tarihi plajlarının gelişimini incelemek amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet'in ilk yıllarına ve sonra da günümüze kadar geçen süreçte önemli sosyal ve kültürel mekânlar olarak öne çıkan bu alanların kent kültürü içindeki yerini ve önemini belirlemeyi hedeflemektedir. Ayrıca makalede, plajların sosyal ve kültürel boyutları analiz edilerek korunmalarının gerekliliği vurgulanmaktadır. Mevcut literatürde İstanbul'un plajlarının sosyal ve kültürel etkileri detaylı bir şekilde incelenmemiştir. Bu araştırma, İstanbul plajlarının kentsel bellekteki yerini ve toplumsal modernleşmedeki rollerini vurgulayarak bu alandaki boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Nitel yöntemlerle arşiv belgeleri, dönemin gazeteleri ve akademik çalışmalar incelenmiş, görsel ve yazılı kaynaklar karşılaştırılmıştır. Bulgular, Osmanlı dönemindeki deniz hamamlarından modern plajlara geçişi ve bu yapıların evrimini ortaya koymaktadır. Osmanlı döneminde mahremiyet ve güvenlik ön plandayken, Cumhuriyet döneminde plaj kültürünün modernleşmesi hız kazanmış, 1950 sonrası ise hızlı kentleşme ve sanayileşme çevresel sorunlara yol açmıştır.

Bu çalışma, İstanbul'un tarihi plajlarının, kentin sosyal ve kültürel dokusundaki yerini ve modernleşmedeki rollerini vurgulamaktadır. Bu alanların korunması, kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Çevresel iyileştirme ve sürdürülebilir turizm politikaları, bu yapıların yeniden canlanmasına katkı sağlayabilir, kentin denizle bağı güçlendirilebilir. Bu doğrultuda adımların atılması, kentin kültürel mirasının gelecek nesillere aktarılmasında kritik bir rol oynamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, tarihi plajlar, modernleşme, Florya Plajı.

Abstract

This research project aims to examine the evolution of Istanbul's historic beaches. The objective is to determine the place and importance of these areas, which have emerged as significant social and cultural spaces over time, from the Ottoman Empire to the early years of the Republic and then to the present day. The focus is on the urban culture. Moreover, the social and cultural dimensions of the beaches are analyzed, and the necessity of their protection is emphasized. The existing literature does not provide a detailed analysis of the social and cultural impacts of Istanbul's beaches. This research endeavors to address this

* Dr. Öğr. Görevlisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul/Türkiye, e-posta: burcuyagan@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8152-0558.

gap by underscoring the significance of Istanbul's beaches in urban memory and their role in social modernization.

Qualitative methods, archival documents, newspapers from the period, and academic studies were analyzed through a comparative approach, which involved the examination of visual and written sources. The findings demonstrate the transition from Ottoman sea baths to modern beaches and the evolution of these structures. While privacy and security were of paramount importance during the Ottoman period, the modernization of beach culture accelerated in the Republican era. This was accompanied by rapid urbanization and industrialization in the post-1950 period, which in turn led to environmental problems.

This study illuminates the significance of Istanbul's historic beaches within the social and cultural fabric of the city, as well as their role in the process of modernization. The conservation of these areas is crucial for the long-term preservation of cultural heritage. The implementation of environmental improvement and sustainable tourism policies can facilitate the revitalization of these structures, thereby reinforcing the city's connection with the sea. Such measures are of critical importance in ensuring the transfer of the city's cultural heritage to future generations.

Keywords: Istanbul, historical beaches, modernization, Florya Beach.

Giriş

İstanbul, tarih boyunca çeşitli kültürel ve sosyal değişimlere sahne olmuş bir kenttir. Bu değişimler, kentin birçok farklı alanında kendini göstermiş olup, İstanbul'un tarihi plajları da bu dönüşümlerin önemli bir parçası olmuştur. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinden Cumhuriyet'in ilanına kadar uzanan süreçte, deniz hamamlarından evrilen İstanbul'un tarihi plajları önemli sosyal ve kültürel mekânlar olarak öne çıkmıştır. Bu plajlar, İstanbul halkının sosyal yaşamında kayda değer bir yer edinmiş ve kentin kültürel dokusunun şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamıştır.

• Amaç ve Yöntem

Bu çalışmanın amacı, İstanbul'un tarihi plajlarının dönüşümünü incelemektir. Ayrıca, İstanbul'un tarihi plajlarının kent kültüründeki yerini ve önemini belirlemek, bu alanların sosyal ve kültürel boyutlarını analiz etmek ve korunmasının gerekliliğini vurgulamaktır. Bu süreçte, plaj kültürünün sosyo-ekonomik ve kültürel etkileri ile zaman içindeki değişimleri ele alınmaktadır.

Çalışma, nitel araştırma yöntemleri kullanılarak yürütülmüştür. Bu yöntemler kapsamında, arşiv belgeleri, dönemin gazeteleri, literatür taraması ve ilgili akademik çalışmalar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu belgeler ve kaynaklar, İstanbul'un plajlarının tarihsel gelişimi, plaj kompleksini oluşturan yapıların özellikleri ve toplumsal etkileri hakkında derinlemesine bilgi sağlamaktadır. Ayrıca, söz konusu alanların görsel ve yazılı kaynakları karşılaştırılarak, plajların gelişimi detaylandırılmıştır.

Veri toplama yöntemleri arasında arşiv araştırmaları, literatür taramaları, tarihsel belge analizleri ve görsel materyallerin incelenmesi bulunmaktadır. Arşiv araştırmaları, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerine ait resmî belgeler ve kayıtlar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Literatür taramaları, bu alandaki akademik çalışmaların sistematik bir şekilde incelenmesini kapsamaktadır. Tarihsel belge analizleri, dönemin gazete haberleri, dergi makaleleri ve diğer yazılı kaynakları içermektedir. Görsel materyallerin incelenmesi ise döneme ait fotoğraflar ve haritalar üzerinden yapılmıştır.

• Bulgular

Bu çalışmada, İstanbul'un tarihi plajlarının dönüşümünü, kent kültüründeki yerini ve sosyal, kültürel ve çevresel boyutlarını incelemek amacıyla geniş bir literatür taraması yapılmıştır. İncelenen kaynaklar, bu alanların tarihsel gelişimi, mimari özellikleri ve toplumsal etkileri üzerine zengin bilgiler sunmaktadır.

Agarwal ve Brunt (2006), İngiltere'nin sahil tatil yerlerinde sosyal dışlanma konusunu ele alarak, benzer sosyo-ekonomik etkilerin İstanbul'un plajlarında da gözlemlenebileceğini öne sürmektedir. Akçura (1994, 1999, 2003), İstanbul'un deniz hamamları ve plajları üzerine yazdığı eserlerde, bu mekanların tarihsel ve sosyal önemine dikkat çekmekte, Florya plajının tarihçesini ve sosyal rolünü detaylandırmaktadır. Aksu (2018), İstanbul'un tarihi yazlık gazinolarını inceleyerek, bu mekanların sosyal hayat üzerindeki etkilerini tartışmaktadır. Aksoy (2018), kentsel gelişimin İstanbul'un plajlarına olan çevresel etkilerini irdelemektedir. Nefise Burcu Yağan (2018), İstanbul'un deniz hamamları üzerine detaylı çalışmalar sunmakta ve Yasin Taşkın (2023) ise İstanbul'un deniz hamamları üzerine kapsamlı bir inceleme yapmıştır.

Altıntaş (2010), Atatürk Deniz Köşkü ve Florya'nın modernleşme sürecindeki yerini ele alarak, bu yapıların mimari ve tarihsel önemini vurgulamaktadır. Beyoğlu (2004), Osmanlı dönemi deniz hamamlarının tarihsel gelişimini ve mimari özelliklerini incelemektedir. Çalışlar (2007), Boğaziçi sahil şeridi ve plajlarının tarihsel süreçteki değişimini ele alırken, Er (2023), Cumhuriyet Dönemi'nde plajların ve plaj kültürünün modernleşme sürecindeki rolünü analiz etmektedir. Koçu (1974) ve Evren (2000), İstanbul'un deniz hamamları ve plajlarının tarihçesi üzerine detaylı bilgiler sunmaktadır. Çelik (1986), İstanbul'un yeniden şekillenmesini ve bu süreçte deniz hamamlarının rolünü ele almaktadır. Pamuk (2008), Osmanlı ve modern Türkiye dönemlerinde İstanbul'un kentleşme sürecini incelerken, deniz hamamlarının ve plajların kentsel dokudaki yerini analiz etmektedir.

Tamer (2003), İstanbul'un kıyı alanları ve çevre sorunları üzerine kapsamlı bir analiz sunmaktadır. Bu çalışma, kentsel gelişimin ve çevresel faktörlerin İstanbul'un plajlarına olan etkilerini değerlendirmektedir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2020) tarafından hazırlanan Marmara Denizi kirlilik raporu, bölgenin çevresel durumu hakkında önemli veriler içermektedir. Bu rapor, deniz hamamlarının ve plajların korunması gerektiğini vurgulayan önemli bir kaynaktır. Aksoy (2018), kentsel gelişimin İstanbul'un plajlarına olan çevresel etkilerini irdelemektedir.

Corbin (1994), denizin çekiciliği üzerine yazdığı kitabında, deniz kültürünün tarihsel gelişimini incelemektedir. Bu eser, deniz ve plaj kültürünün sosyal ve psikolojik etkilerini ele almaktadır. Barickman (2022), deniz banyosundan plaj kültürüne geçişi ele alarak, bu dönüşümün sosyal ve kültürel etkilerini analiz etmektedir. Evliya Çelebi (2008), seyahatnamelerinde deniz hamamlarının tarihine dair bilgiler sunmaktadır. Bu eser, deniz hamamlarının Osmanlı dönemindeki önemini ve kullanımını detaylandırmaktadır. Beyoğlu (2004) ve Şahin (1994), Osmanlı dönemi deniz hamamlarının tarihsel ve kültürel önemini incelemektedir. Anonim (1927a, 1931a), deniz hamamlarının plaj kültürüne evrilmesini belgeleyen önemli kaynaklar arasındadır. Ferry (2011), deniz banyosu ve plaj kültürünün gelişimini ele almaktadır. Lencek ve Bosker (1998), plajların sosyal hayat üzerindeki etkilerini ve tarihsel gelişimini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Yegül (2010), Roma dünyasında deniz banyolarının tarihsel ve sosyal bağlamını incelerken, benzer yapıların Osmanlı ve erken Cumhuriyet dönemlerindeki etkilerini anlamaya yardımcı olmaktadır.

Görsel ve yazılı kaynaklar, İstanbul'un plaj kültürünün tarihsel süreçteki değişimini belgelemektedir. Atabeyoğlu (2012) ve Banoğlu (2012), İstanbul'un tarihi

plajları ve yazlık gazinoları üzerine zengin görsel materyaller sunmaktadır. Bu eserler, plajların ve gazinoların toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini görsel belgelerle desteklemektedir. Felek (1934) ve Kandemir (1949) gibi çalışmalar, plajların ve deniz hamamlarının sosyal hayat üzerindeki etkilerini ele almaktadır. Anonim (1926a, 1926b, 1931a) gibi gazetelerde yayımlanan makaleler, dönemin sosyal ve kültürel dinamiklerini yansıtarak plajların tarihsel gelişimine ışık tutmaktadır.

Bu çalışma, İstanbul'un tarihi plajları üzerine yapılan çalışmalara önemli bir katkı sağlamayı hedeflemektedir. Mevcut literatürde bu yapıların sosyal ve kültürel etkileri detaylı bir şekilde incelenmemiştir. Bu çalışma, plajların kentsel bellekteki yerini ve bu alanların toplumsal modernleşmedeki rollerini vurgulayarak literatürdeki bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak, makalenin kaynakçası, İstanbul'un tarihi plajları ve deniz hamamları konusunu çok yönlü ve derinlemesine ele almanıza olanak tanıyan zengin ve çeşitli bir literatür sunmaktadır. Kaynakların geniş kapsamı ve çeşitliliği, konunun tarihsel, çevresel, kültürel ve sosyokültürel boyutlarını kapsamlı bir şekilde incelemenizi sağlayacaktır. Bu, çalışmanın akademik değerini ve özgünlüğünü artıran önemli bir unsurdur.

Makalede, denize girme alışkanlığının ortaya çıkışı, banyo makineleri ve deniz hamamları, İstanbul plajları, Atatürk ve Florya Plajı ile 1950 sonrası plajlar konuları sırasıyla incelenecektir. Bu bağlamda, İstanbul plajlarının tarihsel süreçteki dönüşümleri, mimari ve işlevsel özellikleri ile toplumsal ve kültürel etkileri detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

1. Denize Girme Alışkanlığının Ortaya Çıkışı

Denize girme alışkanlığı, kültürel, coğrafi ve tarihsel boyutlarıyla oldukça karmaşık bir olgudur. Coğrafi konum ve iklimsel faktörler, denize girme alışkanlıklarının yaygınlığını ve mevsimselliğini belirleyen başlıca faktörlerdir. Sahil şeritlerine yakın bölgelerde yaşayan topluluklar genellikle yılın büyük bir kısmında denize girme imkânına sahipken, soğuk iklimlerde bu aktivite mevsimlik olabilmektedir. Antik Yunan ve Roma medeniyetlerinde deniz suyunun sağlık için önemli yararlar sağladığına inanılırken, bu medeniyetler vücut sağlığını korumak ve hastalıkları tedavi etmek için deniz suyunu kullanmışlardır. Yunanlar soğuk su banyoları yaparken, Romalılar termal banyoları yaygınlaştırmışlardır (Paine, 2013, s. 56). Özellikle, Antik Roma'da kadınlar M.Ö. 350 yılından itibaren günümüz deniz kıyafetlerine benzer giysiler giyerek yüzme yarışlarına katılmışlardır; bu durum, suyun toplumsal yaşamdaki önemini ve sınıf ayrımı gözetmeksizin kabul gören bir aktivite olduğunu göstermektedir (Lencek ve Bosker, 1998, s. 27; Yegül, 2010, s. 84).

Orta Çağ Avrupası'nda, dini ve toplumsal değişikliklerle birlikte bu alışkanlık gözden düşmüş, denize girme uygulamaları azalmıştır (Rawcliffe, 2013, s. 45). 1621 yılında basılan "Melankolinin Anatomisi" isimli eserde, denize girme pratiklerinin ruh sağlığı üzerinde olumlu etkiler sağladığı vurgulanmıştır (Corbin, 1994, s. 58). 18. yüzyılda, özellikle İngiltere'de, tıbbi öneriler ve deniz suyunun sağlık üzerindeki yararları hakkında yeni bir bilinçlenme ile denize girme alışkanlığı yeniden canlanmıştır. Bu dönemde, İngiltere Kralı III. George'un zihinsel rahatsızlıklarının deniz tedavileriyle iyileştirilme çabaları ve deniz suyunun ahlaksız alışkanlıkları düzelttiği yönündeki iddia ve inanışlar, toplumsal bir hareketlenmeye öncülük etmiştir (Corbin, 1994, s. 59). Deniz kenarında kurulan spa merkezleri ve tatil beldeleri, sosyal yaşamın bir parçası olarak popülerleşmiş, deniz suyu tedavileri ve yüzme, sosyal sınıf fark etmeksizin geniş kabul görmüştür (Koretsky ve Johnston, 2019, s. 66).

20. yüzyıla gelindiğinde, plaj kültürü ve deniz kenarı tatilleri, küresel bir çekim merkezi haline gelmiş, film endüstrisi ve medya aracılığıyla idealize edilen plaj hayatı, su sporları ve denize girme aktivitelerine büyük bir ilgi uyandırmıştır. Bu süreç, turizm endüstrisinin genişlemesine önemli katkılar sağlamış ve denize girme, küresel ölçekte benimsenen bir hobiye dönüşmüştür (McCormack, 2017, s. 102).

Denize girme alışkanlığı açısından Osmanlı İmparatorluğu'nda denize girmeye ilgili kaydedilmiş ilk gözlemler, Avusturya Elçisi Ogier Ghislain de Busbecq tarafından 1555 yılında, Kanuni Sultan Süleyman'ın hükümdarlığı sırasında yapılmıştır. Busbecq, yazışmalarında, bazı yeniçerilerin denizde yüzüp temizlendiklerinden bahsetmiştir (Busbecq, 2011, s. 45). İlk olarak eğlence amaçlı denize girilmesine dair belgelenmiş bir anlatım ise 17. yüzyıl İstanbul'unu tasvir eden Evliya Çelebi'ye aittir. Çelebi, Seyahatname'sinde, Salacak ve Kağıthane Mesirelerinde yapılan deniz banyolarından bahsetmektedir (Evliya Çelebi, 2008, s. 150). Bu belgeler, Osmanlı toplumunda deniz banyolarının hem temizlik hem de eğlence amacıyla kullanıldığını gösteren erken örnekler olarak önem taşımaktadır.

Denize girme alışkanlığının yaygınlaşmasında askeri okulların da önemli bir rolü vardır. 1835'te Mekteb-i Harbiye'nin kuruluşundan sonra okulun ders programında yüzme dersi yer almıştır (Said, 1913, s. 75). Kuleli İdadiye Mektebi'nin 1875 yılında kurulmasından sonra okulda deniz hamamı içi ve dışında yüzme öğretilmiştir (Kurtcephe ve Yıldız, 1985, s. 120). Osmanlı hanedanından V. Murat ve II. Abdülhamit'in denize girmesiyle ilgili bilgiler de bulunmaktadır (Ebuzziya Tevfik, 1973, s. 58; Evren, 2000, s. 98; Osmanoğlu, 1986, s. 105). Osmanlı devlet adamlarının ise zaman zaman hastalıklarına şifa bulmak için Avrupa deniz banyolarına gittikleri Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'ndeki izin belgelerinden anlaşılmaktadır ("Gittiği deniz hamam...", 1283; "Berlin Sefiri...", 1310; "Belgrad Sefiri...", 1310; "Tunalı Hilmi...", 1318). Beyoğlu'nun belirttiğine göre, 1865-1866 yıllarında Re'fet Paşa ve yakınları Paris'e beş saat mesafede bulunan Trovil'deki deniz hamamlarında tedavi amacıyla bir süre kalmışlardır (Beyoğlu, 2004, s. 58).

Osmanlı basınında 19. yüzyıl boyunca ve 20. yüzyıl başında pek çok makale yayımlanmış, denize girmenin sağlık açısından önemi üzerinde durularak, denize nasıl girilmesi gerektiğiyle ilgili bilgiler verilmiştir (Öner, 1892, s. 242; Anonim, 1909, s. 8; Seyfi, 1915, s. 74; Seyfi, 1916, s. 78). Ayrıca, İngiltere'nin sayfiye şehri Brighton'da halkın denize girme alışkanlığı 22 Eylül 1927 tarihli Servet-i Fünun dergisinde yayımlanan bir makalede ele alınmış, 27 Haziran 1931 tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde ise Blackpool'da halkın denize girme alışkanlığına dair haberler yer almıştır. İngiliz kadınlarının açıktan denize girmesi ise 18 Şubat 1934 tarihli Akşam gazetesinde konu edilmiştir (Anonim, 1927a, s. 296; Anonim, 1931a, s. 3; Anonim, 1934a, s. 7).

Denize girme alışkanlıkları, Avrupa ve Osmanlı dönemlerinde farklı şekillerde gelişmiştir. Avrupa'da, Antik Yunan ve Roma dönemlerinde deniz suyunun sağlık için önemi vurgulanmış, Orta Çağ'da bu alışkanlık azalmış, ancak 18. yüzyılda yeniden canlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda ise denize girme alışkanlığı hem temizlik hem de eğlence amacıyla kullanılmış, askeri okulların katkıları ve devlet adamlarının Avrupa'daki deniz banyolarına olan ilgisiyle yaygınlaşmıştır. Her iki kültürde de deniz suyunun sağlık üzerindeki olumlu etkileri kabul edilmiş ve zamanla denize girme, geniş kitleler tarafından benimsenen bir alışkanlık haline gelmiştir.

2. Banyo Makineleri ve Deniz Hamamları

Denize girme alışkanlıkları, tarih boyunca din kuralları, ahlak kuralları ve mahremiyet anlayışları ile şekillenmiştir. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu ve

Avrupa'da, toplumların ahlaki ve dini değerleri, insanların denize girme biçimlerini etkilemiştir. Mahremiyeti sağlamak ve dini kurallara uygun şekilde denize girmek amacıyla çeşitli yapılar geliştirilmiştir. Din kuralları, özellikle kadınların mahremiyetini koruyacak önlemlerin alınmasını zorunlu kılmış ve bu durum ahlaki normlarla desteklenmiştir. Bu bağlamda, banyo makineleri ve deniz hamamları gibi yapılar, denize girmenin dini ve ahlaki kurallara uygun şekilde gerçekleştirilmesini sağlamış, aynı zamanda mahremiyetin korunmasına olanak tanımıştır.

1757 yılında İngiltere'de mahremiyet ihtiyaçlarına yanıt vermek amacıyla "banyo makineleri" geliştirilmiştir (Ferry, 2011, s. 35). Bu taşınabilir yapılar, gizlilik ve deniz keyfini bir arada sunarak konforlu bir deneyim sağlamıştır. Dört tekerlek üzerine kurulan bu kabinler, plajdan denize geçişi kolaylaştıracak şekilde tasarlanmış olup içlerinde giyinme alanları ve suya erişimi basitleştiren merdivenler bulunmaktadır (Şekil 1). Ahşap, bu makinelerin inşasında ana malzeme olarak tercih edilmiştir. Atlar ve halatlar yardımıyla kıyıdan denize çekilen bu yapılar, aynı zamanda deniz kenarında kiraya verilmiştir. Ancak kiralama maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle, denize giriş genellikle toplumun üst ve orta sınıflarına özgü bir lüks olarak görülmüştür. Bronzlaşmaktan kaçınan bireyler, dönemin seçkinlik göstergesi olarak kabul edilen açığı korumak amacıyla banyo makinelerini tercih etmiştir (Ritchie, 2021, s. 102). Bu süreçlerde yardımcı personel görev almıştır (Ferry, 2011, s. 37).

Şekil 1. Plajda Banyo Makineleri-19. Yüzyıl sonu- Blackpool
(<https://www.countrylife.co.uk/out-and-about/the-remarkable-tale-of-the-bathing-machine-258941>) [Erişim Tarihi: 21.05.2024]

19. yüzyıl İngiltere'sinde deniz kenarında kullanılan banyo makineleri, taşınabilir yapıları ve sundukları konfor ile dönemin deniz tatili kültürünün önemli bir parçası olmuştur (Şekil 2). Banyo makineleri sadece işlevselliğiyle değil, aynı zamanda dönemin mimari tarzını yansıtan estetik unsurlarla da dikkat çekmektedir. Oyma ahşap detaylar ve renkli boyamalar gibi dekoratif öğeler, bu yapıların estetik açıdan zenginleşmesine katkı sağlamıştır. 1898 yılında yayımlanan bir gazete haberi, banyo makinelerinin halkın artan talebini karşılamakta yetersiz kaldığını ve plajlarda uzun kuyruklar oluştuğunu bildirmiştir. Haberde, bu sorunun çözümü olarak açıktan denize girilmesi önerilmiştir (Love, 2007, s. 598). Bu dönemde, banyo makinelerinin

özellikle kadınlar arasında kullanımı yaygınlaşmış olup, erkekler doğrudan denize girme imkânına sahiptir (Hannavy, 2003, s. 75).

Şekil 2. George III'ün Weymouth, Dorset'teki yüzme makinesinin bir kopyası (<https://www.countrylife.co.uk/out-and-about/the-remarkable-tale-of-the-bathing-machine-258941>) [Erişim Tarihi: 21.05.2024]

Kadın ve erkek kullanıcılar için tahsis edilen banyo makineleri arasında belirli bir mesafenin korunması zorunlu hale getirilmiş, bu kullanım alanları cinsiyetlere özel renkli direklerle çevrelenmiştir (Lencek ve Bosker, 1998, s. 58). Banyo makineleri, Belçika, Hollanda, Uruguay ve Brezilya gibi çeşitli ülkelerde kullanılmıştır (Ritchie, 2021, s. 102; Barickman, 2022, s. 87). Öte yandan, Fransa'da banyo makinelerinin kullanımı neredeyse hiç görülmemiştir (Ritchie, 2021, s. 108). Bu durum, farklı kültürlerde mahremiyet algısı ve toplumsal normların nasıl değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Osmanlı Dönemi'nde, 19. yüzyılın ikinci yarısında, denizde yüzmek için mahremiyeti sağlamak amacıyla denizin üzerine inşa edilmiş ve dört tarafı ahşap panellerle çevrili yapılar "deniz hamamı" veya "derya hamamı" olarak adlandırılmıştır (Beyoğlu, 2004, s. 55). Bu yapılar, Fransızca "bain de mer" den türetilmiştir (Akçura, 1994, s. 24). Osmanlı İmparatorluğu döneminde, denize girme alışkanlığı toplum tarafından benimsendiğinde, deniz hamamları geliştirilerek bu pratik, toplumsal kültürle uyumlu hale getirilmiştir. Deniz hamamlarında, toplumsal yapıya uygun olarak mahremiyet ve güvenlik ön planda tutulmuştur.

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nden elde edilen bilgilere göre, deniz hamamlarıyla ilgili bilinen en eski belge 1783 yılına tarihlenmekte olup, bu belge Davutpaşa İskelesi'nde bir deniz hamamı çeşmesi hakkında bilgiler içermektedir ("İstanbul Davutpaşa...", 1197). Er (2023, s. 55) tarafından yapılan araştırmada, Langa'da kadı sicillerine göre tespit edilen iki adet çarşı hamamının yerel olarak birinin "Davutpaşa Hamamı", diğerinin ise denize yakınlığı sebebiyle "deniz hamamı" olarak adlandırıldığı ifade edilmektedir. 19. yüzyılda, Evliya Çelebi, İstanbul'daki eğlence mekanlarına dair yazdıklarında, Langa ve Eyüp'te yer alan deniz hamamlarından bahsetmiştir Beyoğlu (2004, s. 54), Çelebi'nin bu kayıtlarına dayanarak, deniz hamamlarının 17. yüzyılda Osmanlı toplumsal yaşamının yaygın bir parçası olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır. Koçu (1974, s. 4439) ise, denize girmek amacıyla kullanılan ilk deniz hamamının 1826-1850 yılları arasında inşa edildiği tahmin edilen Çardak Deniz Hamamı olduğunu belirtmektedir.

1847 tarihli Beşiktaş Deniz Arşivi'nde yer alan bir belge, Karaköy Köprüsü'nün yanında iki adet deniz hamamının bulunduğunu belirtmektedir (Şahin, 1994, s. 244). Bu durum, bildiğimiz anlamdaki deniz hamamlarının 19. yüzyılda yaygın hale geldiğini göstermektedir. 19. yüzyıl boyunca Osmanlı Batılılaşması ile, Avrupa ile iletişim gelişmiş ve deniz hamamlarının sayısında artış gözlenmiştir. Bu dönemde deniz hamamlarında geçerli olan kurallar ve yapım ilkeleri düzenlenmiş, çok sayıda nizamname çıkarılmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde ulaşılan belgeler, deniz hamamlarının İstanbul'a özgü yapılar olmadığını kanıtlamakta, 19. yüzyıl boyunca Osmanlı toprağı olan bölgelerde deniz hamamlarının varlığını ortaya koymaktadır ("İzmir'deki deniz...", 1269; "Dicle Nehri...", 1285; "Çanakkale Karabiga...", 1334). Selanik'te 19. yüzyılda yapılmış deniz hamamlarını gösteren kartpostallar da vardır (Şekil 3). 1868 tarihine kadar Tersane-i Âmire'ye bağlı olan deniz hamamları, 6 Ekim 1868 tarihli Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi'nin 4. maddesiyle şehremaneti yetkili kılınmıştır (Ergin, 1995, s. 850). 1875 Nizamnamesi'nde, İstanbul'un çeşitli semtlerinde, kadınlara ve erkeklere özel deniz hamamlarının yapılacağı belirtilmiştir (Çelik, 1986, s. 64). Deniz hamamlarıyla ilgili bir sonraki nizamname 1924 Temmuz ayında İstanbul Valiliğı tarafından "Kurulacak Deniz Hamamları İçin 9 Maddelik Tebliğ" adıyla gönderilmiştir (Koçu, 1974, s. 4440). Bu tebliğde, yalnızca kadınlara özel olanlar ve kadın ve erkeklerin birlikte denize girebileceğı deniz hamamları olmak üzere iki tip deniz hamamı yapılacağı belirtilmiştir.

Deniz hamamları, ahşap malzeme kullanılarak inşa edilmiş olup, genel kullanım için umumi ve özel kullanım için hususi olmak üzere iki tipi bulunmaktadır.

Umumi deniz hamamları, kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı yapılmış ve kullanım için ücret ödeyen herkese açıktır (Şekil 4). Bu hamamlar, hususi olanlara kıyasla daha basit bir yapıda olup, içerisinde iki adet loca, iki hela ve bir kahvehane bulundurur. Hamamların derinlikleri en fazla 1,28 metre olarak tasarlanmıştır ve ulaşım, karadan yapılan küçük bir ahşap iskele ile sağlanır. İskelelerin uzunlukları, kıyının coğrafi özelliklerine bağlı olarak değişkenlik gösterir; sığ kıyılarda 5-6 metre, akıntılı ve derin kıyılarda ise 1-2 metre arasında değişir. Hususi deniz hamamları ise, yalıların önünde, o yalıda yaşayan aile bireyleri için özel olarak yapılmıştır (Şekil 5). 1853 Kırım Savaşı sırasında İstanbul'a gelen İngiliz devlet görevlisi Sir Edmund Hornby'nin eşi Lady Hornby'nin talebi üzerine kaldıkları yalı önünde deniz hamamı yapılmış ve kendisinin hamam dışında yüzebilmesi için hamam duvarına delik açılmıştır (Lady Hornby, 2007, s. 89).

Deniz hamamlarının görünürlüğüne engellemek amacıyla, yerleşim yerlerinde bulunanların üst kısımları branda bezleriyle örtülmüştür. Umumi deniz hamamları genellikle mevsim sonunda kapatılarak yapımı için kullanılan keresteler sökülmüştür. Sökülmeyen yapıların ise sonraki mevsimde tahrip olan bölümleri onarılmıştır. Bu hamamların havuz kısımları açık bırakılırken, soyunma hücrelerinin üzeri ahşaptan yapılmış bir çatı ile kapatılmıştır. Erkek umumi deniz hamamlarında, kadın hamamlarından farklı olarak, hamamın çevresinde ikinci bir balkon ya da güneşlenme ve dinlenme alanı yapılmıştır. Bu detaylar, deniz hamamlarının işlevselliğini ve estetik yaklaşımlarını vurgular (Ergin, 1995, s. 102; Akçura, 1994, s. 25; Koçu, 1974, s. 4440).

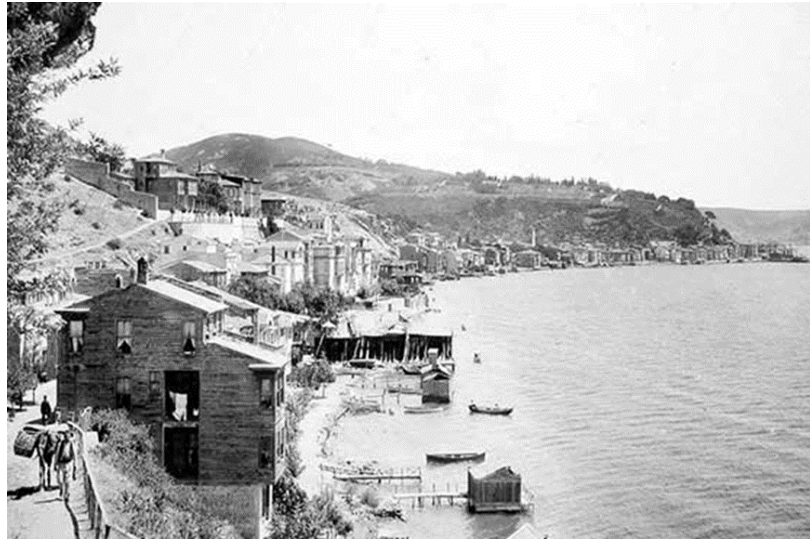

Şekil 3. Selanik'te deniz hamamı (Evren, 2000, s. 74)

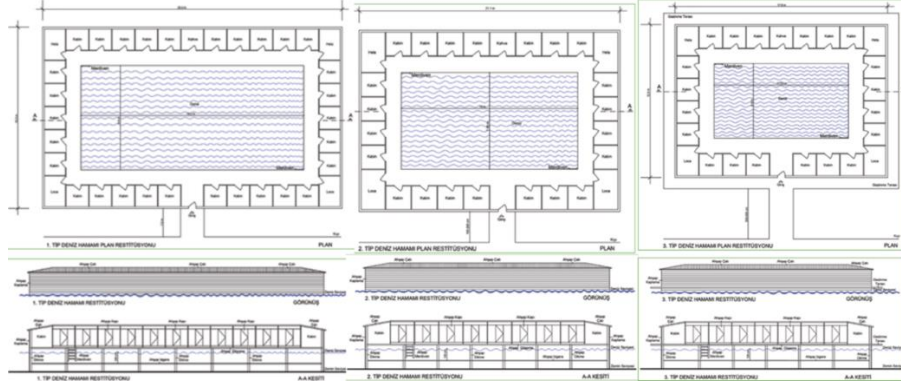

Şekil 4. Bakırköy'deki Kadınlar ve Erkekler Deniz Hamamı
(<https://www.peramuzesi.org.tr/blog/deniz-hamamlari/1284>) [Erişim Tarihi: 10.06.2024]

Şekil 5. Yalılar Önünde Özel Deniz Hamamları
(<https://www.fikriyat.com/tarih/2018/06/14/tahta-perdeleri-kaldirilan-bir-tarih-osmanli-deniz-hamamlari>) [Erişim Tarihi: 30.01.2024]

1875 Nizamnamesi'ne göre Yağan (2018) tarafından yapılan restitüsyon denemelerinde umumi deniz hamamlarının üç farklı tipi plan ve kesit çizilerek projelendirilmiştir. Birinci tip deniz hamamında havuz oldukça geniş olup, içinde kabinler, localar, hela ve kahvehane bulunur. İkinci tip deniz hamamı, daha küçük boyutlardadır ve benzer şekilde donatılmıştır. Üçüncü tip deniz hamamı ise en küçük boyutlarda olup, yine kabinler, localar, hela ve kahvehane içerir. Bu tipteki bazı erkek deniz hamamlarında gezinme terası da yer almaktadır. Detaylı restitüsyon çizimleri **Şekil 6**'da yer almaktadır (Ergin, 1995, s. 2150; Yağan, 2018, s. 81).

Şekil 6. Deniz Hamamı Türleri Restitüsyonları (Yağan, 2018, s. 81-82)

1875 yılında çıkarılan deniz hamamlarıyla ilgili nizamnamede mevcut deniz hamamlarının bir listesi verilmiştir. Bu liste, İstanbul'un farklı bölgelerindeki deniz hamamlarının dağılımını göstermektedir ve **Tablo 1**'de ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur. Tabloda deniz hamamları, Avrupa Yakası ve Anadolu Yakası ve Adalar olarak konumlarına göre üç kategoriye ayrılmıştır.

Tablo 1. 1875 Nizamnamesi'ne göre o tarihte İstanbul'da mevcut olan deniz hamamları (Tablo, Ergin, 1995'teki bilgiden yararlanılarak yazar tarafından yapılmıştır.)

Avrupa Yakası Deniz Hamamları	Anadolu Yakası Deniz Hamamları	Adalar Deniz Hamamları
Alırkapı Deniz Hamamı	Beykoz Deniz Hamamı	Büyütkada Deniz Hamamı
Bakırköy Deniz Hamamı	Beylerbeyi Deniz Hamamı	Heybeliada Deniz Hamamı
Bebek Deniz Hamamı	Caddebostan Deniz Hamamı	Kınalıada Deniz Hamamları
Beşiktaş Deniz Hamamı	Çengelköy Deniz Hamamı	Burgazada Deniz Hamamları
Beyazpark Deniz Hamamı	Fenerbahçe Deniz Hamamı	
Çatladıkapı Deniz Hamamı	Haydarpaşa Deniz Hamamı	
Davutpaşa Deniz Hamamı	Kadıköy Deniz Hamamı	
Galata Köprüsü Deniz Hamamı	Kalamış Deniz Hamamı	
İstinye Deniz Hamamı	Kuleli Deniz Hamamı	
Kabataş Deniz Hamamı	Moda Deniz Hamamı	
Kumkapı Deniz Hamamı	Paşabahçe Deniz Hamamı	
Kuruçeşme Deniz Hamamı	Salacak Deniz Hamamı	
Ortaköy Deniz Hamamı	Üsküdar Deniz Hamamları	
Samatya Deniz Hamamı		
Yenikapı Deniz Hamamı		
Yeniköy Deniz Hamamı		
Yenimahalle Deniz Hamamı		
Yeşilköy Deniz Hamamı		

Yaklaşık olarak aynı zaman dilimlerinde farklı din ve kültürlere sahip coğrafyalarda denize girmek amacıyla kullanılan banyo makineleri ve deniz hamamları, benzer özellikler göstermelerine rağmen önemli farklılıklar da içermektedir. Bu benzerlik ve farklılıklar, **Tablo 2** aracılığıyla daha açık bir şekilde incelenebilir. Bu tablo, her iki yapı türünün kullanım amacı, malzeme, mimari özellikler, gizlilik düzeyi,

mevsimlik kullanım ve coğrafi yayılım gibi çeşitli özelliklerini karşılaştırmaktadır, böylece farklı kültürel ve sosyal yapıların bu tür yapılar üzerindeki etkilerini belirginleştirerek analiz edilmektedir. Deniz hamamları ve banyo makineleri, farklı coğrafyalarda benzer ancak kültürel farklılıkları yansıtan deniz tatili pratiklerinin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

İstanbul'da deniz hamamlarından plajlara geçiş süreci açısından, 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi ile 24 Temmuz 1923 tarihleri arasındaki Mütareke Dönemi oldukça önemlidir. Bu dönemde, Osmanlı İmparatorluğu'nun sona ermesiyle birlikte toplumsal ve kültürel değişimler hız kazanmış, şehirdeki sosyal yaşam da bu değişimlerden etkilenmiştir. Deniz hamamlarının sayısında belirgin bir azalma gözlenmiş ve İstanbul'da plaj kültürü yaygınlaşmaya başlamıştır.

Tablo 2. Banyo Makineleri ve Deniz Hamamlarının Özelliklerinin Karşılaştırılması

Özellikler	Banyo Makineleri	Deniz Hamamları
Kullanım Amacı	Mahremiyet sağlayarak denizden yararlanmak	Mahremiyet sağlayarak denizden yararlanmak
Malzeme	Ahşap	Ahşap
Mimari Özellikler	Dört tekerlekli kabin, hareketli, merdiven veya rampa ulaşımı	Sabit, mevsimlik, iskele üzerine kurulu, soyunma kabini, loca, wc ve bazı örnekleri deniz gazinosu içerir
Gizlilik	Yüksek mahremiyet, kapalı kabinler	Yüksek mahremiyet, çevresi kapalı, gerektiğinde üzeri de branda bezleriyle kapatılabilir
Mevsimlik Kullanım	Sezon sonunda bakım gerektirir veya sökülür	Sezon sonunda bakım gerektirir veya sökülür
Kullanım Alanı	Avrupa ve Amerika	Osmanlı Devleti
Cinsiyet Ayrımı	Cinsiyet ayrımı yok, erkekler aynı zamanda açıktan denize girebilir	Cinsiyete göre ayrılmış farklı yapılar ve arada bırakılan mesafe

3. İstanbul'un Tarihi Plajları

Plaj kültürü, tarih boyunca farklı coğrafyalarda ve toplumlarda değişik şekillerde ortaya çıkmış ve gelişmiştir. İlk plajların açılması, toplumsal yaşamda önemli değişikliklere yol açmış ve deniz kenarındaki faaliyetlerin bir parçası olarak sağlık, eğlence ve sosyal etkileşim alanlarında yeni alışkanlıklar yaratmıştır. Plajların ortaya çıkışı ve gelişimi, özellikle 18. yüzyıl Avrupa'sında önemli bir sosyal olgu haline gelmiştir.

Dünyanın ilk plajı, 18. yüzyılın ortalarında İngiltere'de Dr. Richard Russel tarafından açılmış ve bu, Fransa'daki Dieppe Plajı (1767), Almanya'daki Heiligendamm (1793) ve Belçika'daki Ostende Plajları (1795) gibi diğer Avrupa plajlarının açılmasına öncülük etmiştir (Löschburg, 1998, s. 123). Denize girme faaliyetlerinin başlangıcında, katılımcıların sıkı plaj yönetmeliklerine uyması zorunlu kılınmıştır. Bu yönetmelikler arasında, kadın ve erkeklerin ayrı ayrı denize girmeleri, kadınların uzun etekler ve bluzlar giymesi, erkeklerin ise vücutlarını örten giysiler giymesi ve plajda belirlenen saatlerde denize girilmesi gibi kurallar yer almaktadır (Paine, 2013, s. 57).

Almanya'da, 1902 yılında yürürlüğe giren yeni yönetmelikler, kadın ve erkeklerin birlikte denize girmesine izin vermiş ve Westerland'da ilk aile plajı açılmıştır. Bu dönemde, erkeklerin plaja yalnız girmeleri ve plajda fotoğraf çekmeleri yasaklanmıştır (Agarwall ve Brunt, 2006, s. 658). Plaj kültürünün Avrupa'da yayılması, özellikle İngiltere ve Almanya gibi ülkelerde sosyal yaşamda büyük değişimlere yol açmıştır. Avrupa'da plajların popüler hale gelmesi, deniz kenarındaki sosyal ve rekreasyonel faaliyetlerin artmasına ve bu bölgelerde turizmin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bu yeni kültürel trend, zamanla diğer ülkelere de yayılmış ve farklı coğrafyalarda benzer eğilimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

İstanbul'da ilk defa açıktan denize girenlerin, işgal kuvvetlerinin askerleri ile Beyaz Ordu mensupları ve onların aileleri olduğu bilinmektedir (Çalışkan ve İbrahimov, 2019, s. 33). İstanbul'da plaj usulüne göre ilk denize girilen yerler Yeşilköy ve Florya sahilleridir. Florya'nın Beyaz Ruslar sayesinde canlanması (Şekil 7), diğer işletmelerin de açılmasını sağlamıştır. Bölgede, Anastas adlı bir Rum tarafından bir meyhane açılmış ve denize girenlere içki servisi yapılmıştır (Zat, 2005, s. 145). Bu işletmenin önüne önce Solaryum Plajı, sonrasında ise Haylayf Plajı (High Life) kurulmuştur (Akçura, 1999, s. 98; Kandemir, 1949, s. 45).

1. Dünya Savaşı'nın ardından İstanbul'a gelen işgal askerleri, plaj kültürünün yayılmasında önemli bir rol oynamışlardır. İngiliz İşgal Kuvvetleri Başkomutanı General Charles Harington, İstanbul Boğazı'nda yüzmeyi ve çeşitli koyları keşfetmeyi sevdiğini belirtmiştir (Harington, 2023, s. 12). Bu dönemde plajlardan denize girilmesi, İstanbul'un sosyal yapısında önemli değişikliklere neden olmuş ve plajlar kent yaşamında yeni bir yer edinmiştir. Florya'da başlayan bu eğilim, kısa sürede diğer sahillere de yayılmış ve İstanbul'da plaj kültürünün temelleri atılmıştır.

Şekil 7. Florya Plajı'nda Beyaz Ruslar-Tarihsiz

(https://www.facebook.com/istanbuldatarihvar/photos/a.1750409061849403/2543093105914324/?type=3&_rdr) [Erişim Tarihi: 29.01.2024]

1920'lerin sonlarına doğru, İstanbul'da deniz hamamlarından plajlara geçişin önemli sebebi, şehrin Osmanlı hâkimiyetinden çıkmasıdır. İstanbul, hukuki ve sosyal açıdan plajlara hazır hale gelmiş ve bu plajlar, Atatürk tarafından modern İstanbul ve Türk sosyal hayatının bir simgesi olarak desteklenmiştir. 13 Ağustos 1926'da Büyükdere'de kurulan Beyaz Park Gazinosu ve Deniz Banyosu, plajların çağdaş bir düzeye erişiminde öncü olmuştur (Şekil 8) (Evren, 2000, s. 120). Beyaz Park

Gazinosu'nun açılmasının ardından gazete ilanlarında Florya Plajı, Altinkum Plajı ve Kilyos Plajı'nın açılış ilanları yer almıştır (Anonim, 1926a, s. 5; Anonim, 1926b, s. 3). Aynı dönemde sınırlı sayıda da olsa deniz hamamlarının kullanımı devam etmiştir (Çizmeciyen, 2010, s. 88).

1930'ların başında, İstanbul'daki plajlar iki ana kategoriye ayrılmaktadır. İlk kategori, tesisleşmenin bulunmadığı ve Fukara Plajı olarak bilinen plajlardır (Atabeyoğlu, 2012, s. 45). Bu plajlarda aileler sahilde piknik yapmakta ve denize girmekte, ihtiyaçlarını ise seyyar satıcılardan temin etmektedir. İkinci kategori ise modern plajlardır. Plajlar, kent merkezinin dışında, özellikle yeni gelişen sayfiye bölgelerinde planlı bir şekilde inşa edilmiştir. Modern plajların çevresinde otel, motel, kamp alanı, soyunma kabinleri ve tuvalet gibi çeşitli hizmetler sunan rekreasyonel merkezler bulunmaktadır.

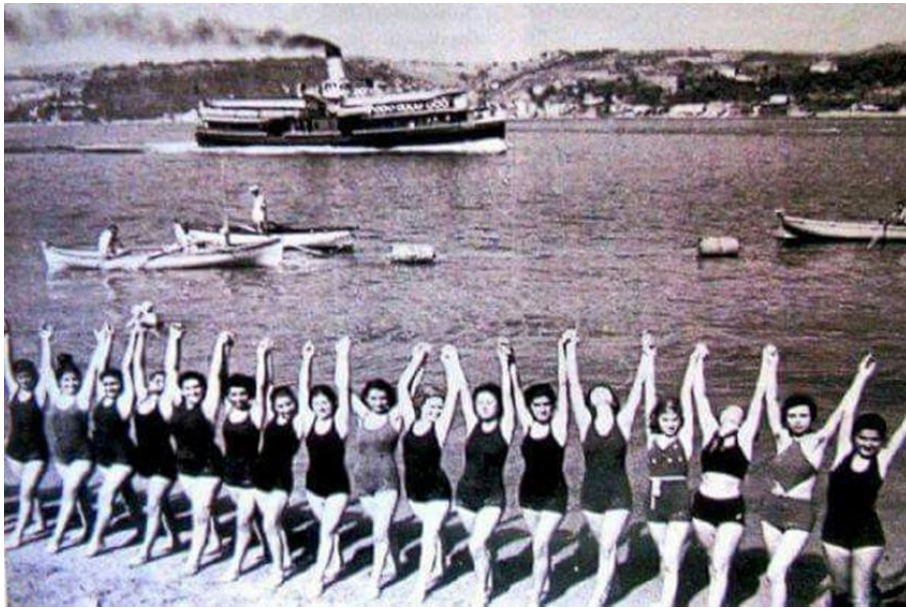
1930'lu yıllar, İstanbul plajlarının altın çağının başlangıcını simgelemektedir. Bu dönemde, hızla gelişen şehir kültürü ve denizle buluşma arzusu, plaj kültürünün yaygınlaşmasına neden olmuştur. İstanbul'un çeşitli semtlerinde bulunan plajlar, yalnızca yaz aylarında değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel etkinliklerin düzenlendiği mekânlar olarak öne çıkmıştır. Özellikle Florya Plajı, Caddebostan, Suadiye ve Büyükkada Plajları, İstanbullular için vazgeçilmez destinasyonlar haline gelmiştir (Akçura, 2003, s. 112).

Plajlar, yüzme ve güneşlenme aktivitelerinin yanı sıra sosyal ve kültürel etkinliklerin de merkezi olarak işlev görmüştür. Bu mekânlarda düzenlenen danslar, konserler ve sinema gösterimleri, plajları sosyal hayatın odak noktası haline getirmiştir. Ayrıca, plajlarda düzenlenen güzellik yarışmaları da bu dönemde büyük ilgi görmüştür (**Şekil 9**). Bu etkinlikler, plajların toplumsal yaşamda ne kadar önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir (Tekin, 2010, s. 85). Bu bağlamda, 1930'lu yıllar İstanbul'un plaj kültürünün geliştiği ve sosyal yaşamın ayrılmaz bir parçası haline geldiği bir dönem olarak değerlendirilebilir.

Cumhuriyet döneminde, plajlar İstanbul'un sayfiye yaşamına kazandırılan fiziksel mekânların ötesinde, önemli sosyal olgular olarak kabul edilmelidir. Bu plajlar, yalnızca denize girilen alanlar olmanın ötesinde, sayfiye yaşamında önemli rekreasyon ve eğlence merkezleri olarak görülmektedir. Modern plajlar, süreli yayınlarda açılışlarını duyurmak, kendilerini tanıtmak ve plaj gazinolarında düzenlenen etkinlikleri ilan etmek için çeşitli reklamlar yayınlamıştır (**Şekil 10**). Suadiye Plajı'nda Himaye-i Etfal Cemiyeti 1933 yılında balo düzenlemiş, aynı yıl 40 çocuk için sünnet düğünü organize edilmiştir (Anonim, 1933a, s. 3; Anonim, 1933b, s. 4). Bu dönüşüm, plaj kültürünün yalnızca fiziksel bir mekân olmaktan çıkıp, toplumsal ve kültürel yaşamda önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Plajlar, modern yaşamın bir parçası olarak sosyal etkileşim ve eğlence merkezleri haline gelmiştir.

Şekil 8. Büyükdere Beyazpark Plajı-Tarihsiz (Akçura, 2003, s. 53)

Şekil 9. Küçüksu Plajı'nda düzenlenen güzellik yarışması-1940'lar
(<https://i.pinimg.com/originals/d4/3c/73/d43c73cbddedd2223553d8a324bab13a.jpg>) [Erişim Tarihi: 16.06.2024]

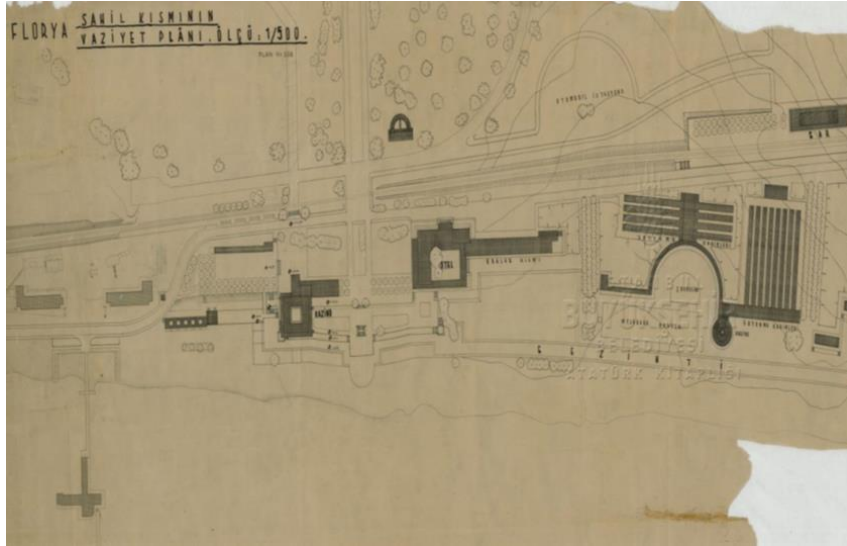
Şekil 10. Salacak Plajı ve Ataköy Plajı Açılış İlanları (Evren, 2000, s. 18)

- **Atatürk ve Florya Plajı: Modernleşme Simgesi**

Florya Plajı, İstanbul'un sosyal ve kültürel yaşamında büyük bir öneme sahip olmuştur. Plaj hem Cumhuriyet dönemi modernleşme hareketlerinin hem de halkın denizle buluşma arzusunun bir sembolü olarak öne çıkmıştır. Atatürk'ün Florya'yı ziyareti ve Florya Atatürk Köşkü'nün inşası, plajın önemini daha da artırmış ve Cumhuriyet modernleşmesinin bir simgesi haline getirmiştir. Florya Plajı, modern tesisleri ve geniş kumsalıyla sadece bir eğlence ve dinlenme alanı değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel etkileşimlerin merkezi olmuştur.

1929 yılında, Florya Plajı'nda catchball ve birdirbir gibi oyunlar oynanmış, deniz bisikletine binilmiştir (Anonim, 1929, s. 3). İstanbul plajları, gündüzleri denize girilen ve güneşlenen, akşamları ise alafranga müzik dinletileri, operet ve tuluat gösterileri ile baloların yapıldığı alanlar olarak sürekli kullanılmıştır. 1924 sonrasında, özellikle Florya Plajı, balo düzenleme ve kamp yapma amacıyla da kullanılmıştır. Florya Plajı'nda, 1926 yılında Türk Ocağı ve 1927 yılında Himaye-i Etfal Cemiyeti tarafından balo ve müsamere düzenlenmiştir (Namal ve Turan, 2020, s. 368; Anonim, 1927b, s. 2).

1930-1934 yılları arasında, İstanbul'daki modern plajların pahalılığı ile ilgili gazete ve dergilerde birçok haber yayımlanmıştır (Anonim, 1931b, s. 2; Anonim, 1934b, s. 1; Felek, 1934, s. 3). Bu nedenle, 1935'te mevcut Florya Plajı'nın istimlak edilmesi ve yeniden planlanarak inşa edilmesi kararlaştırılmıştır (Anonim, 1935a, s. 6). Henri Prost'un katılımı da düşünülerek yapılması planlanan işler arasında, plajın modernizasyonu, yolların, gazinoların, otellerin yanı sıra elektrik, su ve telefon tesisatlarının kurulması yer almıştır (Anonim, 1935b, s. 1). Prost onaylı bir Florya Planı hazırlanmış (**Şekil 11**) ve bu işler gerçekleştirilmiştir, ancak iki büyük otelin yapımından savaş ekonomisi nedeniyle vazgeçilmiştir (Anonim, 1935b, s. 2; Anonim, 1935c, s. 1). Projenin gerçekleştirilmesi öncesinde, dönem basınında yapılacak olan çalışmalarını haber veren duyurular çıkmıştır (**Şekil 12**). Florya Plajı'nın yeniden yapılanmasının ardından, trenle semte gelen kişi sayısı iki katına çıkmıştır (Anonim, 1935d, s. 3).

Şekil 11. Florya Plajı'nın Henri Prost tarafından onaylanan planı (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi)

Şekil 12. Florya Plajı'nın düzenlenmesiyle ilgili basında çıkan haber örnekleri (<https://listelist.com/florya-plaji-hikayesi/>) [Erişim Tarihi: 15.06.2024]

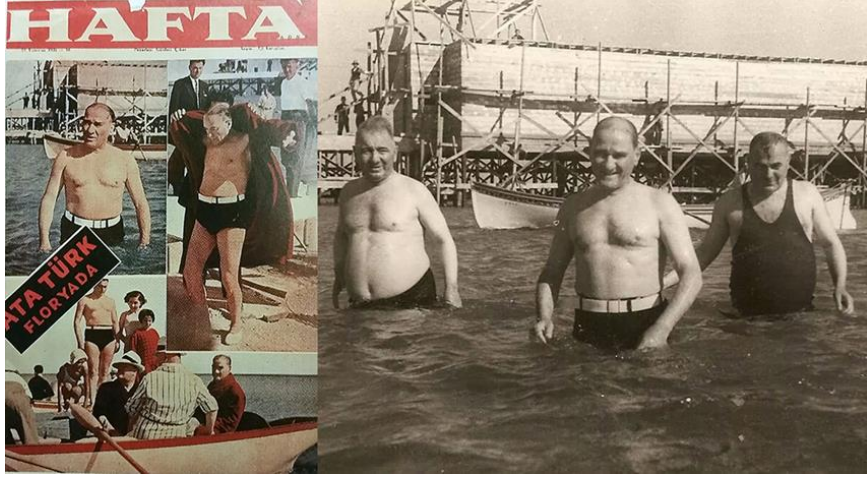
Atatürk'ün 1935 yılında Florya'ya yaptığı ziyaret, bu bölgenin kaderini değiştiren önemli bir dönüm noktası olmuştur. Atatürk'ün talimatıyla Florya'da bir köşk inşa edilmiş ve bu köşk, onun İstanbul ziyaretlerinde sıklıkla kaldığı bir yer haline gelmiştir. Bu ziyaret, Florya'nın sayfiye bölgesi olarak hızla gelişmesini sağlamış ve plajın popülaritesi daha da artmıştır. Atatürk'ün bölgeye olan ilgisi, Florya'nın modern tesisleri ve geniş kumsalıyla birlikte İstanbul halkının sosyal ve kültürel yaşamına önemli katkılarda bulunmuştur (Özkan, 2005, s. 37).

Atatürk, Florya'nın imarını yakından takip etmiş ve plajın gelişimi konusunda büyük bir heyecan ve merakla ilgilenmiştir. Haziran ayının sonunda Florya'ya yaptığı ziyaretlerde plajda gezmiş, suyun sıcaklığını ve kumları kontrol etmiştir. 4 Temmuz 1935'te yaptığı Florya gezisinin ve denize girmesinin fotoğrafları basında geniş yer bulmuş ve halk arasında büyük ilgi uyandırmıştır (Şekil 13) (Banoğlu, 2012, s. 125). Bu hareket, Atatürk'ün halka yeni bir modernite sağladığını ve devletin en üst kademesinin bile bu modern yaşam tarzını benimsediğini göstermek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Florya Deniz Köşkü için Mimar Seyfi Arkan'ın projesi seçilmiştir. Arkan'ın projesine göre köşk, halka açık bir plajın içerisine konumlandırılmıştır ve böylece Atatürk'ün halkla iç içe olabilmesi sağlanmıştır. Atatürk, bu köşkte halkla birlikte vakit geçirmiş, yüzmüş ve sosyal etkinliklere katılmıştır. Seyfi Arkan'ın tasarladığı bu köşk, Cumhuriyet devriminin bir halk devrimi olduğunu vurgulayan modernist bir anlayışı temsil etmektedir (Altıntaş, 2010, s. 52).

Florya Plajı'ndaki tesislerin ve köşkün inşası hızla ilerlemiş, ağustos ayının ortasında deniz köşkünün inşası tamamlanmıştır. Florya Atatürk Köşkü (Şekil 14), denizin içerisine 238 adet demir ayaklarla sabitlenen beton zemin üzerine tamamen ahşap kullanılarak inşa edilmiştir. 281 metrekare teras, 275 metrekare iskele, 320 metrekare köprü zemini ve yapının kendi alanıyla birlikte 1534 metrekare alana sahip olan köşk, sade ve modernist bir estetik anlayışıyla inşa edilmiştir. Bu yapı, hem modern Türk mimarisinin dikkat çekici bir örneği hem de Atatürk'ün modernleşme vizyonunun somut bir göstergesidir (Özkan, 2005, s. 102).

Şekil 13. Hafta Dergisi'nin Kapağında Atatürk'ün 4 Temmuz Florya Gezisi (<https://listelist.com/florya-plaji-hikayesi/>) [Erişim Tarihi: 15.06.2024]

Şekil 14. Günümüzde Milli Saraylar'a bağlı müze olan Florya Atatürk Köşkü (<https://listelist.com/florya-plaji-hikayesi/>) [Erişim Tarihi: 16.06.2024]

- **1950 Sonrası İstanbul Plajları**

1950'li yıllarda, İstanbul'un hızla büyüyen nüfusu ve artan şehirleşme ile plajların modernizasyonuna ve kapasite genişletilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu dönemde, plajlarda çeşitli altyapı çalışmaları yapılmış ve modern tesisler inşa edilmiştir. Plajların modernizasyonu kapsamında, soyunma kabinleri, duşlar, tuvaletler, kafeteryalar ve restoranlar gibi olanaklar sunulmuştur. Belediyeler ve özel işletmeler, plajlara yatırımlar yaparak bu alanları daha cazip hale getirmiştir. Deniz ulaşımının gelişmesi ve vapur seferlerinin artması, İstanbul'un Adalar bölgesindeki plajların daha erişilebilir hale gelmesini sağlamış, bu yerler yoğun ziyaretçi akınına uğramıştır (Çalışlar, 2007, s. 76).

1960'lı yılların sonunda, İstanbul'da kentleşme hız kazanmış ve kıyı şeridindeki birçok villa yıkılarak yerlerine apartmanlar inşa edilmiştir (Atabeyoğlu, 2012, s. 85). Bu hızlı apartmanlaşma süreci ve turizm alanındaki gelişmeler, konut sektöründe bireysel yazlık evler yerine yazlık sitelerinin yaygınlaşmasına yol açmıştır (Güvenç, 2013, s. 44). Ayrıca, bu dönemde ve 1970'li yıllarda hızla artan nüfus ve kentleşme sonucu, deniz

kirlenmesi şehir içindeki plaj kullanımını ve sayfiye deneyimini olumsuz etkilemiş ve uzaklardaki plajların ve oradaki sayfiye konutlarının popülerleşmesine neden olmuştur (Tamer, 2003, s. 92). Bu gelişmeler neticesinde, İstanbul'un sayfiye alanları kent merkezinden, çevredeki yeni gelişen bölgelere kaymıştır.

Bu dönemde gelişen plajları, biçimleniş ve arazi kullanım özellikleri açısından iki ana kategoride incelemek mümkündür. İlk kategoriye giren plajlar arazinin sarp yapısı ve denizin hemen derinleşmesi nedeniyle, kıyıda sınırlı bir alanı kullanabilmektedir. Bu sınırlı alan nedeniyle, deniz üzerinde ahşap platformlar inşa edilerek güneşlenme alanları, gazinolar, tuvaletler, soyunma kabinleri ve atlama kuleleri oluşturulmuştur. Altınkum Plajı ve Küçüksu Plajı dışında Boğaziçi Plajları ve Moda Plajı (Şekil 15) bu tür plajlara örnek gösterilebilir.

Şekil 15. Moda Plajı'nda ahşap platformlar üzerinde güneşlenme alanları ve plaj tesisleri-Tarihsiz (Moda Plajı | Eski İstanbul Fotoğrafları Arşivi (eskiistanbul.net) [Erişim Tarihi: 16.06.2024]

Şekil 16. Ataköy Plajı-Tarihsiz (<https://www.herumutortakarar.com/yazi/atakoy-3-plaj-sehri/>) [Erişim Tarihi: 18.06.2024]

Şekil 17. Maltepe Süreyya Plajı-Tarihsiz (<https://kulturenvanteri.com/tr/yer/sureyya-plaji/#17.1/40.926037/29.123596>) [Erişim Tarihi: 18.06.2024]

Şekil 18. Maltepe Süreyya Plajı'nın Tren İstasyonundan Görünüşü-Tarihsiz (<https://kulturenvanteri.com/tr/yer/sureyya-plaji/#17.1/40.926037/29.123596>) [Erişim Tarihi: 18.06.2024]

Cumhuriyet Dönemi'nde gelişen sayfiye bölgelerinde, ulaşım olanaklarına yakın yerlerde tasarlanıp inşa edilen plajlar ikinci kategoriyi oluşturmaktadır. Bu plajların planlaması için zaman zaman mimari proje yarışmaları düzenlenmiştir. Plaj kompleksleri; gazinolar, otoparklar, moteller, soyunma kabinleri, tuvaletler, duşlar, kumlu plaj alanları ve bazı durumlarda kamping alanları gibi çeşitli olanaklara sahip olacak şekilde tasarlanmıştır. Bu kategoriye örnek olarak Florya Plajı, Ataköy Plajı (**Şekil 16**), Caddebostan Plajı, Maltepe Süreyya Plajı (**Şekil 17**) ve Kartal Nizam Plajı gösterilebilir. Özellikle Florya Plajı'nda kamping alanları da düşünülmüştür. Hem deniz hamamlarında hem de plaj komplekslerinde gazino ve tuvaletler değişmez işlevler arasında yer almaktadır. Ulaşımın kolaylaştırılması amacıyla Florya Plajı ve Süreyya Plajı, tren istasyonlarının hemen yanında planlanmıştır (**Şekil 18**).

1970'li yıllar, İstanbul plajları için bir dönüm noktası olmuştur. Hızla artan sanayileşme ve şehirleşme, çevre kirliliğini beraberinde getirmiş ve deniz suyunun kalitesini ciddi şekilde düşürmüştür (Tamer, 2003, s. 85). İstanbul'un çevresindeki sanayi tesislerinin atıkları ve şehir kanalizasyonunun denize dökülmesi, Marmara Denizi'nin

kirlilik seviyesini artırmıştır. Bu durum, deniz suyunun kirlenmesine ve plajların sağlık açısından tehlikeli hale gelmesine yol açmıştır. Özellikle Haliç ve çevresindeki bölgeler, kirlilikten en fazla etkilenen yerler arasında yer almıştır. 1980'li yıllarda, belediyeler ve çevre kuruluşları kirliliği önlemek için çeşitli önlemler almaya çalışmış, ancak bu çabalar yeterli olmamış ve birçok plaj kapanmak zorunda kalmıştır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 1985, s. 33).

1990'lı yıllardan itibaren, İstanbul plajlarını eski ihtişamına kavuşturmak için çeşitli projeler hayata geçirilmiştir. Çevre koruma yasalarının sıkılaştırılması, atık su arıtma tesislerinin kurulması ve kirliliğin azaltılması yönünde atılan adımlar, bazı plajların yeniden kullanıma açılmasını sağlamıştır. Çevre düzenlemeleri kapsamında, deniz suyunun temizlenmesi ve kirliliğin azaltılması yönünde önemli adımlar atılmıştır. Özellikle Adalar bölgesindeki plajlar, bu çabalar sayesinde yeniden popüler hale gelmiştir. Büyükada, Heybeliada ve Kınalıada'daki plajlar, çevresel iyileştirmeler sayesinde ziyaretçi akınına uğramıştır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2020, s. 52). İstanbul plajlarının yeniden canlanması, turizme ve yerel ekonomiye de olumlu katkılar sağlamıştır.

Ancak, tüm bu çabalara rağmen, İstanbul'daki plajların birçoğu deniz kirliliği nedeniyle eski canlılığını kazanamamıştır. Marmara Denizi'nde artan deniz salyası (müsilaj) sorunu, deniz ekosistemini olumsuz etkilemiş ve halkın denize girme alışkanlığını son yıllarda önemli ölçüde azaltmıştır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2020, s. 62).

Günümüzde, İstanbul'un birçok plajı ya tamamen kapatılmış ya da sınırlı kullanım ile halkın hizmetine sunulmaktadır. Kapanan plajlar arasında, özellikle şehir merkezine yakın olan ve yoğun kirlilikten etkilenen plajlar bulunmaktadır. Bu durum, halkın denize girme alışkanlıklarını değiştirmiş ve İstanbul'da plaj kültürünün zayıflamasına neden olmuştur (Aksoy, 2018, s. 98). Bazı plajlar, örneğin Maltepe Süreyya Plajı, sahil dolgu çalışmaları nedeniyle doğal özelliklerini kaybetmiştir. Bu durumun en çarpıcı görsel örneği, **Şekil 17**'de denizin içinde görülen Bakireler Mabedi adlı anıta aittir. Günümüzde bu anıt, dolgu alanında oluşturulan bir parkın içerisinde kalmıştır (**Şekil 18**).

Şekil 18. Günümüzde Bakireler Mabedi Anıtı-2023 (Orçun İlze Arşivi)

1930'lardan itibaren birer sosyal ve kültürel merkez olarak öne çıkan İstanbul plajları, sanayileşme ve çevre kirliliği ile mücadelede yetersiz kalınması nedeniyle büyük ölçüde eski cazibesini yitirmiştir. İstanbul'un plajları, hala çevresel iyileştirme çabalarına ihtiyaç duyan önemli doğal kaynaklar arasında yer almaktadır. Çevre koruma ve sürdürülebilirlik konularında atılacak adımlar, İstanbul plajlarının geleceği için büyük önem taşımaktadır. Plaj kültürünün yeniden canlandırılması ve çevresel sorunların çözülmesi, İstanbul'un denizle olan bağını yeniden güçlendirebilir ve şehrin sosyal hayatına önemli katkılar sağlayabilir.

İstanbul'un tarihi plajları, kentin kültürel ve sosyal mirasının önemli bileşenlerindedir. Bu plajlar, doğal güzelliklerinin yanı sıra geçmişteki sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamın mekânsal yansımalarını da barındırmaktadır. Tarihi plajlar, buldukları çevrenin sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamını yansıtan önemli alanlardır ve dönemin yaşam biçimini belgeleyen mekânlar olarak değerlidir. Kent sakinlerinin sosyalleşme, dinlenme ve eğlenme ihtiyaçlarını karşılayan bu plajlar, Erken Cumhuriyet Dönemi'nin toplumsal modernleşmesinin bir parçası olarak öne çıkmıştır. Bu dönemde plajlar, toplumsal modernleşmeye öncülük eden veya modern insanın gösteriminin yapıldığı sahneler olarak işlev görmüştür.

Plajlar, kentsel belleğin ve şehir kimliğinin ayrılmaz bir parçasıdır. Kent sakinlerinin hafızasında önemli bir yer tutan bu alanlar, İstanbul'un kimliğine katkıda bulunur. Plajlar, yapıldıkları dönemin tasarım ve mimari anlayışını yansıtan açık hava mekânlarıdır ve dönemlerinin mimari özelliklerini, yapı tekniklerini ve estetik anlayışını sergiler. Bu mekânlar, toplumun sosyal gereksinimlerini karşılamaya devam ederken, turizm ve hizmet sektörlerine de katkı sağlar. Plajların günümüzde de kullanılması, tarihi ve kültürel sürekliliğin korunmasına katkıda bulunur.

Plajlar, geçmişteki sosyal etkinliklerle ilişkili anılar taşıdığı için anı değeri taşır. Özgün niteliklerini koruyarak günümüze kadar ulaşmış olan bu alanlar, orijinal yapı ve tasarım özelliklerini muhafaza ettikleri için özgünlük değeri taşır. Özgünlük, plajların tarihsel ve kültürel kimliğinin korunması açısından büyük önem taşır. Ayrıca, tarihi olaylarla veya kişilerle ilişkisi ya da tarihi bir süreci yansıtması nedeniyle tarihsel değere sahiptirler. İstanbul'un tarihi plajları, mimari ve mühendislik başarılarını sergileyen somut örneklerdir. Dönemin ulaştığı teknik düzeyi ve işçiliğin kalitesini yansıtan bu plajlar, nadir bulunan kültürel miras unsurları olarak enderlik değeri taşır. Plajlar, çevrelerindeki yapılar ve doğal alanlarla birlikte bir bütünlük oluşturur ve bu nedenle grup değeri taşır. Kentsel tasarımın ve planlamanın özenle düşünülmüş bir sonucudur.

İstanbul'un tarihi plajları, çeşitli koruma değerleri bağlamında önemli kültürel miras unsurlarıdır. Bu plajların korunması, kentin tarihsel, kültürel ve sosyal dokusunun geleceğe taşınması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu değerler ışığında, plajların korunması ve gelecek nesillere aktarılması, kültürel mirasın sürekliliği açısından oldukça önemlidir.

Sonuç

İstanbul'un tarihi plajları, kentin sosyal ve kültürel mirasının önemli bir parçasıdır. Bu çalışma, İstanbul'un deniz hamamlarından modern plajlara geçiş sürecini, bu alanların sosyal, kültürel ve mimari değişimini detaylı bir şekilde incelemiştir.

Denize girme alışkanlığı, Antik Roma'dan başlayarak zamanla gelişmiş ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde deniz hamamları ile devam etmiştir. Osmanlı toplumunda deniz hamamları hem temizlik hem de sosyal etkileşim amacıyla kullanılmıştır. Bu yapılar, mahremiyet ve güvenlik sağlayarak toplumun denizle olan

ilişkisini güçlendirmiştir. Deniz hamamları, Osmanlı döneminde önemli sosyal mekanlar olarak kabul edilmiştir. Aynı dönemde Avrupa'da kullanılan banyo makineleri de benzer amaçlarla geliştirilmiş, mahremiyet ve konfor sağlamıştır.

Cumhuriyet döneminde ise, deniz hamamlarından plajlara geçiş hızlanmış ve modern plaj kültürü gelişmiştir. Florya Plajı ve Atatürk Deniz Köşkü, modernleşmenin sembolleri haline gelmiş ve halkın denizle olan bağına güçlendirmiştir. Atatürk'ün Florya'ya olan ilgisi, bu bölgenin hızla gelişmesini sağlamış ve Florya, İstanbul'un en popüler plajlarından biri olmuştur. Plajlar, sadece eğlence mekanları değil, aynı zamanda sosyal etkileşim ve toplumsal modernleşme alanları olarak önemli roller üstlenmiştir.

1950 sonrası dönemde, hızlı kentleşme ve sanayileşme, İstanbul'un plajlarının çevresel sorunlarla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Deniz kirliliği ve aşırı yapılaşma, birçok plajın kullanım dışı kalmasına ve plaj kültürünün zayıflamasına yol açmıştır. Ancak, son yıllarda yapılan çevre koruma ve iyileştirme çalışmaları, bu alanların yeniden canlandırılması için umut verici adımlar olmuştur.

Tablo 3'te, literatür taramasında adına ulaşılan İstanbul'un farklı bölgelerinde yer alan plajlar, Avrupa Yakası, Anadolu Yakası ve Adalar olmak üzere üç ana kategoride sınıflandırılmıştır. Avrupa Yakası'nda Altınkum Plajı, Ataköy Plajı, Beyazpark Plajı gibi plajlar öne çıkarken, Anadolu Yakası'nda Bostancı Plajı, Caddebostan Plajı ve Fenerbahçe Plajı gibi önemli sahil alanları bulunmaktadır. Adalar'da ise Yorguli-Yörükali Plajı, Büyükkada Değirmen Plajı ve Büyükkada Maden Plajı gibi plajlar yer almaktadır. Bu tablo, İstanbul'daki plajların coğrafi dağılımını ve çeşitliliğini göstermektedir. Ayrıca, bu plajların kentin sosyal ve kültürel yaşamındaki önemine işaret etmektedir. Literatür incelemesi sonucunda oluşturulan bu tablo, İstanbul'un farklı bölgelerindeki plajların tarihi ve mekansal analizini yapmak için önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Bu bağlamda, İstanbul'un sahil kültürünün ve denizle olan ilişkisinin anlaşılmasında katkı sağlayan bir çalışmadır.

Tablo 2. Tarihi İstanbul Plajları

Avrupa Yakası Plajları	Anadolu Yakası Plajları	Adalar Plajları
Altınkum Plajı	Bostancı Plajı	Büyükkada Yörükali Plajı
Ataköy Plajı	Caddebostan Plajı	Büyükkada Değirmen Plajı
Beyazpark Plajı	Fenerbahçe Plajı	Büyükkada Maden Plajı
Florya Plajı	Harem Plajı	Burgazada Kalpazankaya Plajı
Küçüksu Plajı	İdealtepe Plajı	Burgazada Madam Martha Koyu Plajı
Tarabya Konak Plajı	Kartal Nizam Plajı	Heybeliada Değirmenburnu Plajı
Kilyos Plajı	Moda Plajı	Heybeliada Çam Limanı Koyu Plajı
	Suadiye Plajı	
	Maltepe Süreyya Plajı	

İstanbul'un tarihi plajları, şehrin zengin kültürel mirasının önemli parçaları olmasına rağmen, modernizasyon ve kentsel dönüşüm çalışmalarının etkisiyle büyük ölçüde özgünlüklerini yitirmiştir. Florya Plajı, Atatürk Deniz Köşkü'nün korunması ile nispeten daha iyi durumda olmasına karşın, diğer yapılar modern tesislerle değiştirilmiştir. Caddebostan Plajı, yeniden açılarak modern bir rekreasyon alanı haline getirilmiş, ancak tarihi kimliği büyük ölçüde kaybolmuştur. Ataköy ve Bostancı plajları, yoğun kentsel gelişim nedeniyle özgün yapılarından eser kalmamış alanlardır. Süreyya Plajı ise tamamen yok olmuş ve kullanılamaz hale gelmiştir. Adalar'daki plajlar, tarihi

dokularını kısmen korumayı başarmış olup, özgün mimari unsurlar burada daha iyi görülmektedir. Boğaziçi'ndeki plajlar ise artık kullanılmamaktadır.

Günümüzde İstanbullular denize girmek için özellikle Kilyos, Altinkum, Şile, Silivri ve Adalar plajlarını tercih etmektedir. Genel olarak, İstanbul'un tarihi plajları, modern yapılaşma ve çevresel faktörler nedeniyle özgün kimliklerini büyük ölçüde yitirmiş, ancak bazı alanlarda tarihi yapıların korunmasına yönelik çabalar devam etmektedir. Bu durum, kültürel ve tarihi mirasın gelecek nesillere aktarılması için daha fazla çaba sarf edilmesi gerektiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, İstanbul'un tarihi plajları, kentin sosyal ve kültürel dokusunda önemli bir yer tutmaktadır. Günümüze kadar ulaşabilmiş ve hala kullanılan plajların korunması, İstanbul'un zengin kültürel mirasının sürdürülebilirliği ve gelecek nesillere aktarılması açısından büyük önem taşımaktadır. Çevresel iyileştirme çabaları ve sürdürülebilir turizm politikaları, İstanbul'un plajlarının yeniden canlanmasına katkı sağlayabilir, böylece kentin denizle olan bağı yeniden güçlendirebilir.

Kaynakça

- Agarwal, S., & Brunt, P. (2006). Social exclusion and English seaside resorts. *Tourism Management, 27*, 654-670.
- Akçura, G. (1994). Deniz hamamları. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 3*, 24-25.
- Akçura, G. (1999). İstanbul'un plajlar tarihinden bir sayfa Florya. *Skylife*, Temmuz 1999, 126.
- Akçura, G. (2003). *Şen gönüller diyarı-İvr Zıvr Tarihi 5*. Om Yayınları.
- Aksoy, S. (2018). Environmental impact of urbanization on Istanbul's beaches. *Environmental Science and Policy, 78*(3), 48-57.
- Altıntaş, E. (2010). Atatürk deniz köşkü ve Florya'nın İstanbul'daki modernleşme sürecindeki yeri. *Journal of Architectural History, 23*(2), 45-67.
- Anonim. (1909). *Deniz Banyoları. Servet-i Fünun Dergisi*, Alem Matbaası, sayı:68, cilt:3, İstanbul.
- Anonim. (1926a). 33 yerde deniz hamamı. *Akşam*, 19 Ağustos, 1.
- Anonim. (1926b). *Florya deniz banyoları*. *Akşam*, 6 Ağustos, 3.
- Anonim. (1927a). İngiliz Kadınları-Deniz Hamamları. *Servet-i Fünun Dergisi*, 1623, 296.
- Anonim. (1927b). Himaye-i Etfal Cemiyeti Balosu. *Akşam*, 12 Ağustos, 2.
- Anonim. (1929). Deniz Banyosu Meraklılarına Müjde. *Cumhuriyet*, 7 Haziran, 3.
- Anonim. (1931a). Deniz ve Güneşin Hararetli Devresi. *Hakimiyeti Milliye Gazetesi*, 27 Haziran, 3.
- Anonim. (1931b). Pek Çoğunu Fakir ve Memur Aileleri Teşkil Eden İstanbul Halkının Plajlardan İstifadeye Hakkı Yok mudur? *Plaj*, 6 Ağustos, s. 2, 1-2.
- Anonim. (1933a). Suadiye'de sünnet düğünü. *Cumhuriyet*, 14 Temmuz, 3.
- Anonim. (1933b). Himaye-i Etfal balosu. *Cumhuriyet*, 15 Temmuz, 4.
- Anonim. (1934a). Brightonun Eğlence Yerleri. *Akşam Gazetesi*, 18 Şubat, 7.
- Anonim. (1934b). Biraz Olsun İnsaf. *Cumhuriyet*, 7 Temmuz, 1.
- Anonim. (1935a). Florya'nın istimplâki. *Cumhuriyet*, 21 Ağustos, 1.

- Anonim. (1935b). Prost planı ve Florya. *Cumhuriyet*, 22 Ağustos, 2.
- Anonim. (1935c). Florya'da modernizasyon. *Cumhuriyet*, 23 Ağustos, 1.
- Anonim. (1935d). Florya'ya ilgi. *Cumhuriyet*, 25 Ağustos, 3.
- Atabeyoğlu, C. (2012). *Bir İstanbul vardı*. Destek Yayınevi.
- Banoğlu, N. A. (2012). *Atatürk'ün İstanbul'daki Günleri 1899-1919/1927-1938*. Alfa Yayınları.
- Barickman, B. J. (2022). *From the Sea Bathing to Beach-Going*. University of New Mexico Press.
- Beyoğlu, S. (2004). Osmanlı deniz hamamları. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 5, 53-73.
- Busbecq, O. G. (2011). *Türk mektupları Kanuni döneminde Avrupalı bir elçinin gözlemleri*. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Corbin, A. (1994). *The lure of the sea*. University of California Press.
- Çalışlar, İ. (2007). *Boğaziçi sahil şeridi ve plajları*. İBB Yayını.
- Çalışkan, V., & İbrahimov, A. (2019). *Gelibolu'da zorunlu bir gurbetin misafirleri: Gelibolulu Ruslar*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları.
- Çelik, Z. (1986). *The Remarking of İstanbul*. Berkeley University of California Press.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2020). *Marmara Denizi kirlilik raporu*. Ankara.
- Çizmeciyan, L. P. (2010). *İstanbul'da kayıp zamanlar* (7. Baskı). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ebuzziya Tevfik. (1973). *Yeni Osmanlılar tarihi*, C. 1. Hürriyet Yayınları.
- Er, U. (2023). *Yüzerken modernleşmek: Cumhuriyet Dönemi'nde plajlar ve plaj kültürü* (Yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Ergin, O. N. (1995). *Mecelle-i umûr-ı belediyye* (C. Özdemir, Yön.). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı.
- Evliya Çelebi. (2008). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C. 1, 2. Kitap (S. A. Kahraman & Y. Dağlı, Ed.). Yapı Kredi Yayınları.
- Evren, B. (2000). *İstanbul'un deniz hamamları ve plajları*. İnkılap Yayınevi.
- Felek, B. (1934). Plaj Ücretleri. *Milliyet*, 13 Ağustos, 3.
- Ferry, K. (2011). *Beach huts and bathing machine*. Shire Publications.
- Güvenç, M. (2013). *İstanbul'un kentsel dönüşümü ve kentleşme tarihi*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Hannavy, J. (2003). *The English seaside in Victorian and Edwardian times*. Shire Publications.
- Harrington, C. (2023). *İngiliz komutan anlatıyor İstanbul'da işgal yılları*. Kronik Kitap.
- Hornby, L. (2007). *Kırım Savaşı sırasında İstanbul* (K. Işık, Çev.). Kitap Yayınevi.
- İBB. (1985). *İstanbul çevre durum raporu*. İstanbul.
- Kandemir, B. (1949). Florya'da Bir Gün. *Her Hafta*, S. 113, C. 9, İstanbul.
- Koçu, R. E. (1974). Deniz hamamları. *İstanbul Ansiklopedisi*, 8, 4438-4442.

- Koretsky, M., & Johnston, S. (Eds.). (2019). *Uzun on dokuzuncu yüzyılın kıyı kültürleri*. Edinburgh University Press.
- Kurtcephe, İ., & Yıldız, F. (1985). *Kuleli Askerî Lisesi tarihi*. Kuleli Askeri Lisesi Matbaası.
- Lencek, L., & Bosker, G. (1998). *The Beach: The History of Paradise on Earth*. Secker & Warburg Publishing.
- Love, C. (2007). Swimming and gender in the Victorian world. *The International Journal of the History of Sport*, 24(5), 598.
- Löschburg, W. (1998). *Seyahatin Kültür Tarihi*. Dost Kitabevi Yayınları.
- McCormack, D. P. (2017). *Blue space geographies: enabling health and wellbeing in urban areas*. Routledge.
- Namal, Y., & Turan, Ü. (2020). Türk Ocaklarının 1926 yılı çalışmaları üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(69), 368.
- Osmanoğlu, A. (1986). *Babam Sultan Abdülhamid* (3. Baskı). Selçuk Yayınları.
- Öner, B. (1892). Mubahasa-i sıhhiye ve tıbbiye. *Servet-i Fünun*, 68, 242-246.
- Özkan, B. (2002). Cumhuriyet Dönemi İstanbul'unda eğlence mekanları. *Türkiye Kültür ve Turizm Dergisi*, 5(2), 34-50.
- Paine, L. (2013). *The sea and civilization: a maritime history of the world*. Knopf.
- Pamuk, Ş. (2008). *İstanbul: Ottoman Empire and Modern Turkey*. Cambridge University Press.
- Rawcliffe, C. (2013). *Urban Bodies: Communal Health in Late Medieval English Towns and Cities*. Boydell Press.
- Ritchie, R. (2021). *The lure of the beach a global history*. University of California Press.
- Said, M. (1913). *Yüzme muallimi*. Matbaa-I Bahriye.
- Seyfi, A. (1915). Deniz Banyolarının ve Deniz Sıhhi Faideleri. *Donanma Dergisi*, 53, 74.
- Seyfi, A. (1916). Denize Nasıl Girmeli. *Donanma Dergisi*, 54, 78-79.
- Şahin, K. (1994). Deniz hamamları. *Vakıflar Dergisi*, 23, 244.
- Tamer, N. G. (2003). *İstanbul'un kıyı alanları ve çevre sorunları*. Literatür Yayınları.
- Taşkın, Y. (2023). *Deniz Hamamları*. Libra Kitap.
- Tekin, N. (2010). Deniz hamamları ve plaj kültürü. *İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yıllığı*, 3(1), 21-40.
- Yağan Köylü, N. B. (2018). İstanbul'da denize girme alışkanlığının mekâna yansımaları. *Mimarist*, 61, 77-83.
- Yegül, F. (2010). *Bathing in the Roman world*. Cambridge University Press.
- Zat, V. (2005). *Eski İstanbul otelleri*. Bilge Karınca Yayınları.

İnternet Kaynakları

- Country Life. (n.d.). The remarkable tale of the bathing machine. Erişim adresi: <https://www.countrylife.co.uk/out-and-about/the-remarkable-tale-of-the-bathing-machine-258941> [Erişim Tarihi: 21.05.2024]

- Fikriyat. (2018). *Tahta perdeleri kaldırılan bir tarih: Osmanlı deniz hamamları*. Erişim adresi: <https://www.fikriyat.com/tarih/2018/06/14/tahta-perdeleri-kaldirilan-bir-tarih-osmanli-deniz-hamamlari> [Erişim Tarihi: 30.01.2024]
- Herumut Ortakarar. (n.d.). *Ataköy: 3 plaj şehri*. Erişim adresi: <https://www.herumutortakarar.com/yazi/atakoy-3-plaj-sehri/> [Erişim Tarihi: 18.06.2024]
- İstanbul'da Tarih Var.* (n.d.). Erişim adresi: https://www.facebook.com/istanbuldatarihvar/photos/a.1750409061849403/2543093105914324/?type=3&_rdr [Erişim Tarihi: 29.01.2024]
- Listelist. (n.d.). *Florya plajı hikayesi*. Erişim adresi: <https://listelist.com/florya-plaji-hikayesi/> [Erişim Tarihi: 15.06.2024]
- Moda Plajı. (n.d.). *Eski İstanbul Fotoğrafları Arşivi*. Erişim adresi: <https://i.pining.com/originals/d4/3c/73/d43c73cbddedd2223553d8a324bab13a.jpg> [Erişim Tarihi: 16.06.2024]
- Pera Müzesi. (n.d.). *Deniz hamamları*. Erişim adresi: <https://www.peramuzesi.org.tr/blog/deniz-hamamlari/1284> [Erişim Tarihi: 10.06.2024]
- Pinterest. (n.d.). Erişim adresi: <https://tr.pinterest.com/pin/849210073509416890/> [Erişim Tarihi: 08.05.2024]
- Kültür Envanteri. (n.d.). *Süreyya Plajı*. Erişim adresi: <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/sureyya-plaji/#17.1/40.926037/29.123596> [Erişim Tarihi: 18.06.2024]

Arşiv Belgeleri

- Berlin Sefiri Aristaki Bey'e muvakkaten deniz hamamlarına gitmek üzere ruhsat itası. (29/R/1288 Hicrî). Dosya No: 250, Gömlek No: 14885, Fon Kodu: İ..HR.
- Belgrad Sefiri Feridun Bey'in tedavi için Belçika deniz hamamlarına gitmesine müsaade olunduğu. (24/M/1310 Hicrî). Dosya No: 2, Gömlek No: 1310, Fon Kodu: İ..HUS.
- Gittiği deniz hamamlarında pek ziyade rahat ettiği ve vücutça istifade eylediği hakkında Rafet Bey'in babası Saffet Paşa'ya mektubu. (04/Ra/1283 Hicrî). Dosya No: 44, Gömlek No: 94, Fon Kodu: Y..EE.
- Tunalı Hilmi Efendi'nin deniz hamamına girmek için İspanya'daki Fadiks'e gittiği. (01/Ca/1318 Hicrî). Dosya No: 36, Gömlek No: 44, Fon Kodu: Y..PRK.EŞA.
- İstanbul Davutpaşa İskelesi kurbunda Deniz Hamamı Çeşmesi karşısında kain iken yanmış olan küçük fırının o civarda başka bir arsaya nakli. (23/Za/1197 Hicrî). Dosya No: 127, Gömlek No: 6337, Fon Kodu: C..BLD.
- İzmir'deki deniz hamamlarını usulsüz olarak yıktıran Redif Miralay Hacı Reşit Bey'le tazminat isteyen hariciye kâtabinin muhakemesini icrası. (12/M/1269 Hicrî). Dosya No: 111, Gömlek No: 18, Fon Kodu: A.}MKT.UM.
- Çanakkale Karabiga'da mahalli belediyece deniz hamamı inşası. (22/Ş/1334 Hicrî). Dosya No: 139, Gömlek No: 59, Fon Kodu: DH.UMVM.
- Dicle Nehri civarında yaptırılan deniz hamamları hasılatının hükümete terki. (13/C/1285 Hicrî). Dosya No: 422, Gömlek No: 37, Fon Kodu: A.}MKT. MHM.